

Bolygók

Jupiter (1993. május–augusztus)

Észlelő	Észlelés	Műszer
Czigány Szabolcs (Siklós)	1 I	5 L
Csizmadia Szilárd (Zalaegerszeg)	2 I,CM	4,8 L
Dán András (Etyek)	23 I,CM	32 T
Gyenizse Péter (Komló)	25 I,CM,C	15,2 T
Hajdú Attila (Héhalom)	4 I	8,6 L
Iskum József (Budapest)	2 I,CM	10 L
Lantos Zsolt (Budapest)	2 I	6 L
Mizsér Csaba (Budapest)	9 I,C	7 L
Nagy Mélykuti Ákos (Pécs)	8 I	10 L
Ponikli Péter (Szokolya)	1	20 T
Presits Péter (Budapest)	1	5 L

Összesen 11 észlelő 75 megfigyelést végzett. Rövidítések: I= intenzitásbecslés, C= színbecslés, CM= CM-átmenet mérés, L= refraktor, T= Newton-reflektor.

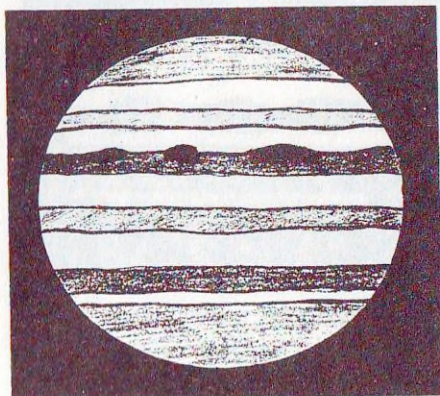
Naprendszerünk legnagyobb bolygója májusban került át az esti égre, ami meg is látszik az észlelések megoszlásában (kétharmad részük májusban készült), ekkor szinte minden napról vannak rajzok. A következő két hónapban fokozatosan visszaesett az észlelések száma, és augusztust követően már csak Presits Péter küldött egyetlen rajzot.

Az észlelések minősége és mennyisége igen eltérő, így az időszak összesítése nem volt könnyű. Az eddigi Jupiter-rovatoktól eltérően nem égtájak szerint csoportosítottuk a sávokat, hanem aktivitásuk alapján. A zónák viselkedését nem elemeztük külön, csak az átlagostól eltérő aktivitásukat említjük meg.

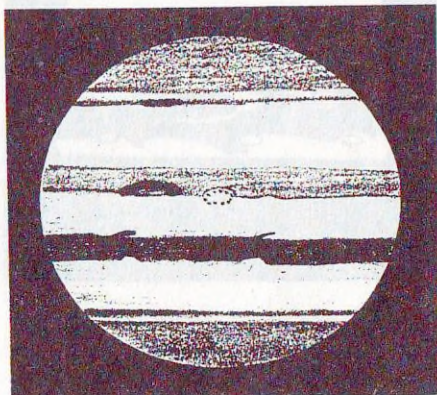
Az Északi Egyenlítői Sáv (NEB) volt a legaktívabb; 1–5 közötti intenzitásbecslések érkeztek róla. Valószínűleg 3–3,5 körül lehetett a valós intenzitása. Már kis távcsövekkel végzett észlelések során is jól látszott, sőt részleteket is mutatott. Majdnem minden rajzon fodrozott a széle, és sötét területei is jól látszanak. Ígéretes kistávcsöves rajzokat kaptunk Hajdú Attilától, Lantos Zsolttól és Mizsér Csabától. 10–15 cm-es távcsövekkel nézve már rengeteg rög, kivetülés tarkította, széléhez gyakran tapadtak világos oválok, egy-két rajzon rögfüzér is megfigyelhető. Több rajzon látható a sáv egyes szakaszainak elvékonyodása, sőt megszakadása is. (Nagy Mélykuti).

Gyenizse és Nagy Mélykuti rajzain gyakran látszanak örvényszerű kivetülések, többször is hidat képeznek a NEB és az NTB valamint a NEB és a SEB között. Május 22-én egy széles, halványszürke (5-ös int.) fátyolszerű sáv hidalta át a NEB és a SEB közötti Egyenlítői Zónát (Gyenizse). Hasonló jelenségek figyelhetők meg Iskum május 31-i rajzán is. Észlelőnk ugyanekkor a NEB-et kettősnek ábrázolja a sáv teljes hosszában.

Külön ki kell emelni Dán András 32 cm-es Newtonnal készített rajzait, amelyek leírhatatlanul sok részlet látszik. Az eddig említett alakzatok (rögök, rögfüzek, kivetülések, örvényszerű kivetülések, hidak, oválok) mind megtalálhatók rajtuk. Sokszor látszik, hogy a sáv nem egységes, hasadások, mély öblök szabdalják, máskor pedig rögcsoportok, a sávot átívelő oszlopok uralják a vidéket. Dán május 29-én készült észlelései jól összeegyeztethetők Iskum 31-i rajzával, ugyanis közel azonos CM-értéknél egyaránt mutatják a sávban hosszan húzódó hasadást, és a környező kivetülések is megegyeznek. Néhány színbecslés is érkezett a legfeltűnőbb sávról. Gyenizse vörösesharnának, Lantos szürkés barnáslilának, Mizsér szürkéskéknek írta le.



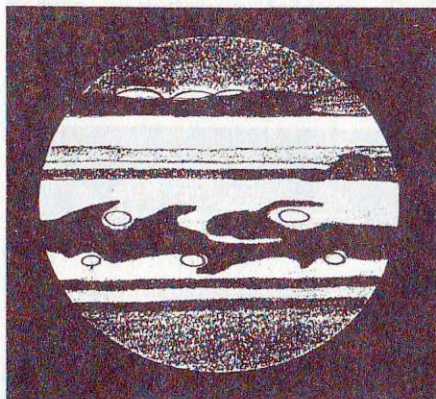
1993.05.24. 19:45–20:00 UT
70/500 refr., 125x
S=8, T= 3-4
CM I= 284°, CM II= 308°
Mizsér Csaba



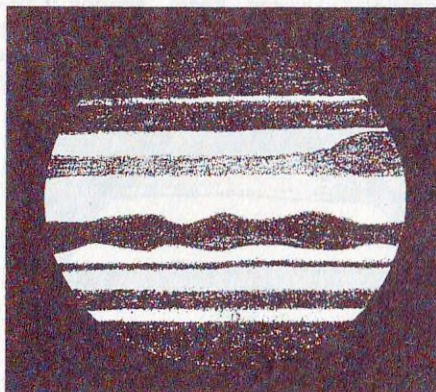
1993.07.29. 19:10–19:20 UT
100/1000 refr., 133x
S= 7, T= 4-5
CM I= 237,6°, CM II= 118,8°
Nagy Mélykuti Ákos

Másodikkak természetesen a Déli Egyenlítői Sávot (SEB) kell említenünk, ami ugyan az utóbbi időben el-elhalványodott, de még így is sok érdekes részletet mutatott. 3,5–7,5 közötti intenzitásbecslések érkeztek róla, és ez a nagy szórás részben tényleg a SEB intenzitás-ingadozásának tudható be. Kistávcsöves észlelők általában részlet nélküli, hol vékonyabb, hol szélesebb halvány sávna ábrázolják. Néhány rajzon egyáltalán nem szerepel (*Czigány, Csizmadia*). Söt Gyenizse 15,2 T-vel végzett május 2-i észlelésén is csak az Egyenlítői Zónával (EZ) összeolvadt elefántcsont színnel jellemzett területként látszik. A 10–32 cm-es távcsövekkel készített rajzokon sem mutatott mindig nagy aktivitást, de azért a legtöbb észlelés szerint sötét és világos részek, rögök, rögfüzek, kivetülések és oválok teszik változatossá, bár ezek mennyisége jóval kevesebb, mint a NEB-ben. Ezzel szemben a sáv folytonossága és szélessége igen nagy változásokat mutatott. Dán, Iskum és Nagy Mélykuti rajzain megfigyelhető, hogy különböző intenzitású szakaszokra esett szét a sáv, sőt Dán május 11-i rajzán csak két kis foszlány képviselte a SEB-et. Hasonlóképpen, szélessége is jelentősen változott. Néha a NEB-nél is szélesebb, máskor pedig vonal vastagságú volt. Ez a változás akár egy rajzon belül is megfigyelhető. Ilyen érdekes jelenség látszik Dán és Gyenizse május végi, június eleji rajzain, amelyek azt mutatják, hogy a Nagy Vörös Folt (GRS) „alatt” a SEB hirtelen elvékonyodott

és hosszú szakaszon úgy is maradt. Több rajzon is megfigyelhető a SEB-nek SEBs-re és SEBn-re való szétválása, melyek között a SEBz világos hasadásnak látszik (*Dán, Gyenizse*). A SEBn a sáv legsötétebb része (3–4 int.), gyakran kiemelkedik a SEB-ből (*Dán, Gyenizse, Iskum*). Erre a sávra is a NEB-hez hasonló színbecslések érkeztek. Gyenizse szürkés-barnás, Lantos szürkés-barnás-lilás, Mizerser pedig szürkés-kékes árnyalatokat említ.



1993.05.24. 19:40 UT
 320/1500 refr., 240x
 S= 7, T= 4
 CM I= 272°, CM II= 295°
 Dán András



1993.05.05. 19:00–20:30
 60/800 refr., 160x
 S= 7, T= 3
 CM I= 132,3°, CM II= 351,2°
 Lantos Zsolt

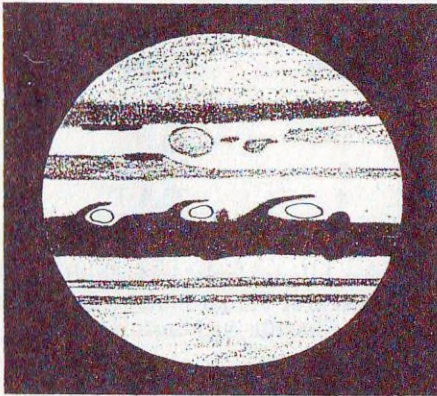
A NEB és a SEB után a még valamennyire aktív sávok következnek. A Déli Mérsékelt Sáv (STB) kis távcsövekben gyakran egybeolvadt a Déli Poláris Tartománnyal (SPR). Néhányszor intenzitása is azonos volt (3,5–5,5), és ilyenkor még közepes méretű távcsövekkel sem látszott. Nem nevezhető túlzottan aktívának, de azért majdnem minden közepes távcsővel végzett megfigyelésen mutatott valamilyen részletet: sötét részek, rögök, oválok, néha hasadások jelentek.

Az Északi Mérsékelt Sáv (NTB) még az előzőnél is inaktívabb volt. Részletek alig mutatkoztak benne: rögök, szakadások észlelhetők (*Gyenizse, Nagy Mélykúti*). Legtöbbször sötét, egyenes sávként látták, mely néha összeolvadt a NEB-bel. Intenzitása 3–4,5 között változott.

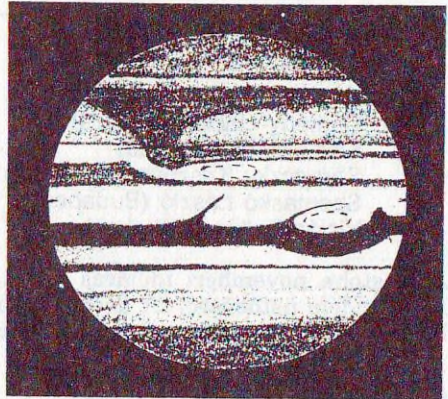
A két Poláris Tartomány (NPR, SPR) minden rajzon megtalálható, de egyikük sem mutatott jelentősebb részleteket. Csak néhány rajzon látható területén egy-két világosabb vagy sötétebb rész. Intenzitásuk: NPR 4–5,5, SPR 4,5–5,5. Vannak sávok, melyek csak néha látszóttak, ezeket csak felsorolni érdemes: NNTB: 4–5 int. (*Dán, Lantos, Nagy Mélykúti*), EB: 5–6 int. (*Dán*), SSTB: 4–4,5 int. (*Dán*).

A Nagy Vörös Folt (GRS) sok észlelésen szerepel, 4,5–5,5 közötti intenzitással. Sokszor teljesen kitölti az Északi Tropicus Zónát (NTrZ), összekötvé a SEB-et az STB-vel. Sajnos csak három CM-átmenet mérés készült helyzetéről. Ebből Dáné és Iskumé május 25-én jól egyezve 132°-t, illetve 131°3'-ot (CM II) adtak. Gyenizse június 11-i méréséből 128°2' adódik (CM II).

Itt kell megemlíteni azt az érdekes jelenséget, hogy Dán és Gyenizse május végi, június eleji észlelésein a GRS „mögött” (az f oldal felé) egy sáv képződött (talán az STB kettészakadásával), és így az NTrZ az egyenlítő felé nyomódott, összeszűkítve a SEB-et (l. a SEB-nél).



1993.05.30. 20:00 UT
320/1500 refl, 240x
S= 5, T= 3
CM I= 145°, CM II= 141°
Dán András



1993.06.09. 18:35–19:05 UT
152/900 refl., 122x, 150x
S= 6-7, T= 2
CM I= 256,5°, CM II= 158,7°
Gyenizse Péter

Néhány észlelő a Jupiter-holdak helyzetét, árnyékát is feltüntette rajzain, Lantos még színbecslést is végzett róluk.

Amikor a Kedves Olvasó a kezében tartja ezeket a sorokat, a Jupiter ismét észlelhető a hajnali égen, jó célpontot nyújtva a korán kelőknek.

GYENIZSE PÉTER

Konkoly Thege Miklós emlékezete

A Csillagásztörténeti Adatgyűjtő csoport kiadványa Konkoly Thege Miklós, a modern magyar csillagászat úttörőjének, az ógyallai csillagvizsgáló alapítójának életútját, legfontosabb eredményeit mutatja be 32 oldalon, korabeli metszetekkel, fényképekkel illusztrálva. Megjelent a nagy magyar csillagász születésének 150. évfordulóján, Bartha Lajos összeállításában. Megrendelhető az MCSE címén (1461 Budapest, Pf. 219) rózsaszín postautalványon. Ára 66 Ft, tagok számára 55 Ft.